

III.

Örökségvédelmi hatástanulmány

3.1 Történeti összefoglaló

A mai Szent Vid templom és környéke a régészeti feltárások tanulsága szerint már az időszámításunk előtt 2300-ban is lakott hely volt. A XIII. századi latin nyelvű okmányon szerepel CHAAK, mi szerint a Szent Vid várának tartozéka és mint Németújváry Miklós birtokát említik. Feltételezhető, hogy az elnevezés a Csák nemzetségről, Léka várának egykori tulajdonosaitól ered. Később Zackenbach-ra változott attól fogva, hogy a kőszegi és rohonci uradalom 1490-től osztrák fennhatóság alá került.

1405-ben a község a Garaiak birtokában állt. 1538-ban a vasvári káptalan leírása szerint Cák Szalonokhoz tartozott. 1780-ban már Rohonc és a Batthyány uraság alá, egyházjogilag Szerdahely plébániájához tartozott ahol viszont a Sibrikek voltak a kegyurak. 1580-ban Felső- és Alsó czáki jobbágyságok és a Sibrikek között ellentét támadt.

A tűzvész sem kerülte el Cákot, amely a XVII. sz. elején pusztított. Leégett sok ház, és három egész telkes jobbágy maga is lángok martaléka lett.

1890-ben a filloxéra kipusztította a szőlőtelepítést az ismert pincék mögötti területről, majd az új telepítés a Botosok dűlőben valósult meg.

A község népessége Kőszeghegyaljához hasonlóan elsősorban kisbirtokos mezőgazdálkodásából próbálta eltartani magát, de emellett még a fakitermelés és gesztenye gyűjtése és a közeli vásárokon való értékesítése volt a jellemző. 1940-ig a település neve Czák volt, majd egyszerűsödött a ma használatos elnevezésre. Cákon 1960-ig egyéni gazdálkodás folyt. Az 1951-ben alakult TSZ Kőszegdoroszlón kezdte meg működését, majd 1968-ban Kőszeg-Hegyalja MTSZ néven folytatta 5 faluban a gazdálkodást.

1950-ben felső iskola épült. 1960-tól körzeti orvos van a községben. 1972-ben készült a temetőben a ravatalozó. 1980. szeptember 1-én megszűnik az alsó tagozatosra szűkült iskola és ahogy a felső tagozat iskola már korábban, Szerdahelyre költözik. 1980-ban megalakult a tájvédelmi körzet, 1997-ben alapító tagja az Írott-kő Natúrparknak.

Egyház:

1697-ben már Szerdahely filiája. Van ekkor egy leromlott temploma. Az egyházi birtokait az uradalom foglalta el. 1733-ban arról értesülünk, hogy a Szent Péter és Pál templomból már csak egy torony áll. 1757-ben még romladozó régi tornya látszik, de 1786-ban már sem temploma sem papja nem volt Cáknak.

1894. őszén Hidasy Kornél megyés püspök szentelte fel a Szent Erzsébetnek titulált katolikus templomot (tervezője Ludwig Schöne bécsi építész).

„A templom munkálkodott: Schapfer Pál, Paller András, Lauringer János, Wilfinger József, Petán Mátyás, Tangl Adolf, Güntner János, Eberhard Sándor és Huber József, Gál József, Gruber Adolf, Lemke Károly.... A mellékoltár a czáki nők gyűjtésének eredménye, úgy a szép zászló is. Az egyházi ruhákat a szerdahelyi plébános szerezte. Az új csillárt pedig özv. Weissenbeckné asszony Kőszegről ajándékozta...” (Forrás. Kőszeg és Vidéke 1894. 47.02.2.p.)

3.2 Épített környezet védelme

Az épített környezet védelme két részből tevődik össze:

- országos szintű védelem (örökségvédelmi törvény, területrendezési terv)
- helyi szintű védelem (helyi önkormányzati rendelet):
 - ◆ területi védelem
 - ◆ együttesek védelme
 - ◆ egyedi védelem.

3.2.1. Országos védelem

Területrendezési terv:

Az országos területrendezési terv várhatóan az Alpokalját, így Cák község területét is „Kulturális örökség fokozottan érzékeny területeinek V. jelű alövezeteként” fogja védetté nyilvánítani, melyet a megyei és kistérségi tervek pontosíthatnak.

A Kőszegi-hegység területe országos jelentőségű, kilátás és rálátás szempontjából kitett kistájak közé soroltatott, és övezet által érintett. A tervezett beépítéssel a hegy lábánál maradván, a hegységet megőrizve alakítottuk a település és környezetének arculatát. A rendezési terv megőrzi és támogatja a hagyományos gazdálkodás fennmaradását és a mezőgazdálkodás szőlő- és gyümölcsstermesztés felé való elmozdulását, a kaszálók fennmaradását. Tiltja a zavaró létesítmények elhelyezését és az ilyen területfelhasználást mellőzi. Építészetiileg törekedtünk a helyi arculat fenntartására és kiterjesztésére más területekre is.

Műemléki védelem:

A településen műemlékké védett építészeti értékek található népi építészeti emlékek a XIX. századból, egykori pincék, amelyek ma múzeummá szolgálnak:

• Gesztenyés 3.	Műemlék	(7640) 1286 hrsz;
• Gesztenyés 4.	Műemlék	(7641) 1286 hrsz;
• Gesztenyés 5. 6.	Műemlék	(7642) 1286 hrsz;
• Gesztenyés 28.	Műemlék	(7643) 1286 hrsz;
• Gesztenyés 29.	Műemlék	(7644) 1286 hrsz;
• Gesztenyés 30.	Műemlék	(7645) 1286 hrsz;
• Gesztenyés 31.	Műemlék	(7646) 1286 hrsz;
• Gesztenyés 32.	Műemlék	(7647) 1286 hrsz;
• Gesztenyés 33.	Műemlék	(7648) 1283 hrsz.

Műemlékké nyilvánítandó:

• Gesztenyés	Műemlékké nyilvánítandó	1306 hrsz;
• Gesztenyés	Műemlékké nyilvánítandó	1304 hrsz;
• Gesztenyés	Műemlékké nyilvánítandó	1294 hrsz;
• Gesztenyés	Műemlékké nyilvánítandó	1292 hrsz;
• Gesztenyés	Műemlékké nyilvánítandó	1278 hrsz;
• Gesztenyés	Műemlékké nyilvánítandó	1284 hrsz.